

Yeni Hegemonya Anlayışı Çerçevesinde Bush Doktrini Üzerine Bir İnceleme

Haris Ubeyde DÜNDAR*

Özet

Bush Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush'un adıyla anılan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi ile somutlaşan yeni Amerikan dış politikasının temel felsefesidir. 2002'de yayınlanan belge ABD'nin 11 Eylül sonrasında izleyeceği dış politika ilkelerini içermektedir. Bush Doktrini ile 11 Eylül 2001'de gerçekleşen saldırılar sonrası, temel olarak caydırma (deterrence) ve çevreleme (containment) stratejisi üzerine kurulu Soğuk Savaş dönemi ABD dış politikası, ön alma (pre-emption) ve önleme (prevention) stratejisi temelinde değişmiştir. Uluslararası ilişkiler ve hukukun bu iki tartışmalı kavramı, Bush Doktrini ile birlikte meşru bir dış politika ilkesi haline almıştır. Belge, içerdiği bu iki kavram dışında, haydut devletler, teröre karşı savaş, başarısız devlet gibi tanımlamalar ile de özellikle 11 Eylül sonrası ortaya çıkan yeni Amerikan hegemonya anlayışını meşrulaştıran bir belge niteliği arz etmektedir. Bu bağlamda bu çalışma Bush Doktrini'nin yeni hegemonya anlayışını eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: George W. Bush, Bush Doktrini, Teröre Karşı Savaş, Ulusal Güvenlik, 11 Eylül Saldırıları

An Analysis of Bush Doctrine within the Framework of the New Hegemony Perception

Abstract

Bush Doctrine is a document of National Security Strategy that is implemented by the US president George W. Bush. The Document, declared in 2002, has become the main paradigm of new American foreign policy after September 11 attacks to put new principles into practice. During Cold War American government pursued a foreign policy based on containment and deterrence that has been replaced with the pre-emption and prevention strategies which has been mentioned in Bush Doctrine. These two controversial concepts of international relations and law has become a legitimate foreign policy principle within the Doctrine. Moreover, the document has also legitimized the perception of the new American hegemony which emerged after September 11, through the concepts such as failed states, rogue states, war against terrorism. In this regard, this study aims to analyse the new hegemony perception of Bush Doctrine from a critical point of view.

Keywords: George W. Bush, Bush Doctrine, War against Terror, National Security, September 11 Attacks

Bush Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin 43. Başkanı George W. Bush'un adıyla anılan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi ile somutlaşan yeni Amerikan dış politikasının temel felsefesidir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD dış politikası, Kasım 2002'de yayınlanan Bush Doktrini ilkeleri çerçevesinde yeniden şekillenmiştir. Bu yeni dış politika anlayışı ABD'ye yeni bir hegemonya kurma imkânı tanımıştır. Saldırıları ilişkin uluslararası kamuoyunda ABD'nin lehine verilen tepki, ABD'ye Soğuk Savaş sonrasında elde ettiği tek hegemon güç olma konumunu yeniden elde etme şansı sağlamıştır. ABD tüm dünyada yankı uyandıran bu saldırılar sonrasında esen rüzgârı arkasına alarak uluslararası hukuk bakımından tartışmalı ve muğlak yeni kavramların dile getirildiği yeni güvenlik

* Araştırma Görevlisi, Erciyes Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mektup: hdunder@erciyes.edu.tr

stratejisi ile bir dış politika benimsemiştir. Bu yeni dış politika ilkeleri zemininde de önce Afganistan'ı sonrasında Irak'ı işgal etmiştir. Bu fiili işgallerin dışında teröre karşı savaş, haydut devlet, başarısız devlet gibi tanımlamalar yardımıyla da yeni bir hegemonya oluşturmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada Bush Doktrini merkeze alınarak ABD'nin 11 Eylül sonrasında kurmaya çalıştığı yeni hegemonya anlayışı incelenmeye çalışılacaktır. Temel olarak caydırma ve çevreleme stratejisi üzerine bina edilen Soğuk Savaş dönemi ABD dış politikasının, Bush Doktrini ile beraber ön alma ve önleyici savaş stratejisi temelinde yeni bir şekle büründüğü gösterilmeye çalışılacaktır. Teröre karşı savaş, Amerikan çıkarları ve güvenliğinin gerektiğinde tek taraflı takibi, ABD'nin güvenliğine karşı yakın veya acil ve doğrudan olmasa da potansiyel bir tehdidin harekete geçmeden önce kuvvet kullanılarak önlenmesi, demokrasi ve özgürlük değerlerinin yayılmasının sağlanması gibi ilkelerin yer aldığı doktrinin ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde yeni bir hegemonya kurmak hedefinde önemli bir araç olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmanın amacı ABD'nin 11 Eylül sonrasında izlediği dış politikanın, yeni bir hegemonya oluşturmak hedefi taşıdığı ve bu hedef doğrultusunda, içerdiği yeni kavramlar ve gerekçelerle Bush Doktrini'nin meşruiyetini sağlayan araçlar olduğunu ortaya koymaktır.

Bush Doktrini'nin ABD'nin yeni hegemonya anlayışı ve hedefi bağlamında daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak doktrinin ortaya çıkış gerekçeleri, doktrinde kullanılan kavramlar, doktrinden konu ile ilgili alıntılar da yapılarak ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Zira doktrinde yer alan bu kavramlar ABD'nin 11 Eylül sonrası dünyada inşa etmeye çalıştığı hegemonyanın temel taşları ve meşru zemini olma niteliği arz etmektedir. Daha sonra ise doktrinin ABD'nin dış politika pratiklerine nasıl yansıdığı, ABD'nin yeni hegemonya anlayışının afaki bir olgu olmadığına önemli bir göstergesi olarak, örnek olaylar üzerinden incelenecektir. Daha sonra Bush Doktrini'ne yönelik eleştirilere yer verilerek doktrinin klasik uluslararası ilişkiler yazınına yeni kavramlar dâhil etmek ya da ABD'nin saldırılar sonrasında faililere ve ABD'nin ulusal güvenliğine yönelik izleyeceği dış politikanın ilkelerini ortaya koymanın ötesinde, yeni bir hegemonya kurmak hedefinin meşru zeminini oluşturma kaygısı güttüğü ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bush Doktrini'nin Temel Gerekçeleri ve Doktrin'de Yer Alan Temel Kavramlar

Bush Doktrini'nin en çok tartışılan unsurlarından birisi “teröre karşı savaş” ilanıdır. Bush tarafından ilk kez 20 Eylül 2001 tarihinde terörist olarak nitelenen organizasyonlara ve onları desteklemekle suçlanan rejimlere karşı küresel askerî, siyasi hukuki ve kavramsal bir çabayı ifade etmek için kullanılmıştır.¹

¹ Aslında 16 Eylül 2001'de Camp David'de Bush'un “Bu Haçlı Seferi- teröre karşı savaş- zaman alacak...” sözleri teröre karşı açılan savaşın ilk ilanı olmuştur. Ancak Müslüman dünyayı hedef alan ve oldukça tepki toplayan “Haçlı Seferi” ifadesi daha sonra özür dilenerek bir daha kullanılmamıştır. Bkz. Bazinet, Kenneth R., “A Fight Vs. Evil; Bush and Cabinet Tell U.S.”, Daily News, 17 Eylül 2001, http://web.archive.org/web/20100505200651/http://www.nydailynews.com/archives/news/2001/09/17/2001-09-17_a_fight_vs_evil_bush_and_c.html, (21.04.2013).

Bush Doktrini'nde, ABD'nin güvenlik olgusunun Sovyet Rusya'nın çöküşü ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile köklü bir değişime uğradığı bugün "haydut devletler"² ve teröristlerden gelen yeni bir ölümcül tehdit ile karşı karşıya olunduğu belirtilmiştir.³

Bush Doktrini'nde haydut devletler olarak tanımlanan devletlerin gösterdiği ortak olumsuz davranışlar şu şekilde belirtilmiştir; bu devletler, kendi halklarına zulmetmekte ve ulusal kaynaklarını kendi yöneticilerinin şahsi çıkarları için kullanmaktadırlar. Uluslararası hukuka hiçbir saygıları yoktur ve taraf oldukları uluslararası anlaşmaları duyarsızca ihlal etmektedirler. Haydut devletler, rejimlerinin hedeflediği saldırgan amaçları gerçekleştirebilmek ve tehdit oluşturabilmek için diğer gelişmiş askerî teknolojiler ile birlikte kitle imha silahlarına sahip olma isteğindedirler. Küresel çapta teröre maddi destek veren bu devletler temel insani değerleri reddetmekte, ABD ve onun temsil ettiği bütün değerlerden nefret etmektedirler.⁴

Noam Chomsky, ABD'nin Bush Doktrini ile tanımladığı haydut devletlerin bu tavırlarının pek çoğunun ABD tarafından bizzat uygulandığına dikkat çekmiştir. ABD bugün, hazineyi ve zenginliğini askerî silahlanmaya harcayarak kendi halkına –zulmetmiyor ise de- halkını ihmal ve istismar etmektedir. ABD, uluslararası hukuka meydan okumakta ve onu küçük görmektedir. Saldırgan amaçlar için yıkıcı askerî teknolojiler üretmektedir. Faillerinin düşman veya müttefik olup olmamasına bağlı olarak kendi seçtiği ölümcül siyasi şiddeti – terörizm gibi- desteklemektedir. İşkencenin uygulanmasını benimseyerek, açgözlü ve yıkıcı savaş vurgunculuğuna dayanan küresel bir sistemi besleyerek temel insani değerleri görmezden gelmekte ve inkâr etmektedir. Chomsky'ye göre ABD, haydut devletlere atfettiği bu tavırları sergilediği için kınanmalıdır.⁵ Chomsky'nin sıraladığı bu davranışlar ile ABD, bugün dünyanın en önde gelen haydut devletidir.⁶

Bugünkü konjonktürel durumun geçmişten farklı olduğunu vurgulayan Bush Doktrini'nde, geçmişteki düşmanların ABD'yi tehdit etmek için büyük ordulara ve büyük sanayi kapasitesine ihtiyaç duydukları ancak günümüzde teröristlerin modern teknolojinin gücünü kullandıkları ve ABD'ye saldırmak için organize oldukları ifade edilmiştir. Bununla beraber 11 Eylül olaylarının Afganistan gibi zayıf devletlerin de Amerikan ulusal çıkarlarına güçlü devletler kadar büyük bir tehdit oluşturabileceğini göstermiştir. ABD bu yeni dönemde barışı teröristlere ve tiranlara karşı savaşarak koruyacaktır.⁷

Küresel düzeyde teröre karşı mücadele eden ABD, bu savaşta teröristler ve onları destekleyen ülkeler arasında herhangi bir ayırım yapmayacağını belirtmiştir.⁸ ABD'nin ilk hedef olarak El Kaide ile başlattığı teröre karşı mücadelenin ne zaman sona ereceği de oldukça

² "Haydut Devlet" tabiri küresel barışı tehdit ettiği, ne yapacakları tahmin edilemeyen, terörizmi desteklediği iddia edilen devletler için kullanılan bir terimdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Chomsky, Noam, *Rogue States*, South End Press, Cambridge, 2000.

³ The National Security Strategy of the United States of America, s. 13.

⁴ Aynı yerde, s. 14.

⁵ Chomsky, Noam, 9/11, New York, Seven Stories Press, 2002; Ayrıca bkz. Chomsky, Noam, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Metropolitan Books, New York, 2003.

⁶ Prestowitz, Clyde, *Rogue Nation: American Unilateralism and the Failure of Good Intentions*, Basic Books, New York, 2003, s. 2.

⁷ The National Security Strategy of the United States of America, s. Giriş.

⁸ Aynı yerde, s. 5.

muğlaktır. Zaten Başkan Bush'un kendisi de bunu açıkça ifade etmiştir; "Küresel düzeyde her terörist grup bulunup, durdurulup ve mağlup edilinceye kadar son bulmayacaktır."⁹

Teröre karşı açılan savaşın süresinin belirsizliğinin yanı sıra düşmanın kim olduğu ve bu mücadelede kullanılacağı ifade edilen yöntemler de oldukça tartışmalıdır. Her ne kadar düşmanın, tek bir siyasi rejim, şahıs, din veya ideoloji olmadığı, düşmanın terörizm olduğu¹⁰ yürütülen savaşın bir medeniyetler çatışması olmadığı¹¹ ifade edilse de yaşananlar bu durumun aksini göstermektedir. Bush'un söylemlerinde düşman olarak gösterilen "terörizm" soyut bir nitelik taşımaktadır. Bu muğlaklık ABD'ye kendi ulusal güvenliğini koruma adına kimlerin terörist ve düşman olduğuna, kimlerin terörizme destek verdiğine veya müttefik olduğuna karar verme yetkisini vermektedir.

Teröre karşı savaş bağlamında Bush Doktrini'nin en dikkat çeken noktası ise "ön alma stratejisidir."¹² Bu strateji ABD'nin çıkarlarının tehdit edildiği herhangi bir yere saldırılmayı, ABD'nin bir egemenlik hakkı olarak sayan bir anlayışın ifadesidir. Bush Doktrini'nin getirdiği bu yeni strateji, terörist devletlere karşı henüz bir tehdit oluşmadan kuvvet kullanılmasını ve eyleme geçilebileceğini öngörmekte ve olası bir saldırının, yeri ve zamanı belirli olmasa da önleyici askerî müdahalenin varlığını kabul etmektedir.¹³ Bush 1 Temmuz 2002 de yaptığı konuşmada, güvenlik anlayışının artık Soğuk Savaş döneminden farklı olduğunu ve bütün tehditlerin tam olarak oluşmasının beklenemeyeceğini belirtmiştir. Yine yakın tehditlerin önceden öngörülmesinin mümkün olmadığını ifade etmiş ve 11 Eylül saldırılarına ilişkin olarak yakın tehdidin, 10 Eylül'de ortaya çıktığını ama bunu bilmenin mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁴

Bush Doktrini, ABD'nin belirlemekte olan tehditlere karşı bu tehditler tam anlamıyla şekil almadan tavır alacağını ve harekete geçeceğini duyurmuştur. Ön-alıcı / önleyici savaş stratejisi Bush Doktrini'nde sıklıkla dile getirilmiştir. Ön-alıcı savaş stratejisinin mahiyetini anlamak için aşağıdaki ifadelere kulak vermek gerekirse:

"ABD, gerektiğinde, teröristlere karşı halkımıza ve ülkemize zarar vermelerini engellemek için ön-alıcı eylemde bulunarak meşru müdafaa hakkını uygulamaktan çekinmeyecektir."¹⁵

"...haydut devletler, gelişmiş askeri teknolojiler ile birlikte kitle imha silahlarını elde etme amacındadır. Bu haydut devletleri ve onların terörist işbirlikçilerini kitle imha silahlarını ABD'ye dostlarımıza ve müttefiklerimize karşı kullanmadan veya bizi tehdit edecek boyuta gelmeden durdurmak zorundayız."¹⁶

⁹ Transcript of President Bush's Adress to A Joint Session of Congress on 20 September 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>, (07.04.2013).

¹⁰ The National Security Strategy of the United States of America, s.5.

¹¹ Aynı yerde, s. 31

¹² Ben-Meir, Alon, "11 Eylül: Sonuçları ve Yeni Düzen", 11 Eylül Sonrası Ortadoğu, Ed. Sedat Laçiner, Arzu C. Ekinci, USAK Yayınları, Ankara, 2011, s. 11

¹³ Köni, Hasan, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi", Stratejik Analiz Dergisi, Cilt. 4, Sayı. 38, Stratejik Analiz Yayınları, 2003, s. 81.

¹⁴ Heisbourg, Francois, "A Work in Progress: The Bush Doctrine and Its Consequences", The Washington Quarterly, Cilt. 26, Sayı. 2, 2003, s. 75-76.

¹⁵ The National Security Strategy of the United States of America s. 6.

¹⁶ Aynı yerde, s. 13-14.

“İlk saldırıyı düşmanın yapmasına izin veremeyiz. Soğuk Savaş döneminde caydırıcılık etkili bir savunma idi ve kitle imha silahları son çare olarak başvurulacak silahlardı. Bugün düşmanlarımız kitle imha silahlarını bir saldırı tercihi olarak görüyor. Geleneksel caydırıcılık konsepti bariz taktikleri sebepsiz yıkım olan ve masumları hedef alan bir teröriste karşı işlemeyecektir... ...ABD, doğmakta olan tehditlere karşı önleyici olmak için her durumda güç kullanmayacaktır. Ancak medeniyet düşmanlarının açıkça ve aktif olarak dünyanın en yıkıcı teknolojilerini aradığı bir çağda, ABD, tehlike büyürken boş durmayacaktır.”¹⁷

Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Mart 2006 yılında güncellenen halinde¹⁸ ise şu ifadeler yer almaktadır;¹⁹

“ABD'nin bugün içinde bulunduğu güvenlik durumu daha önce karşılaştığımız oldukça farklıdır. ABD hükümetinin öncelikli görevi her daim olduğu gibi bugün de Amerikan halkını ve Amerikan çıkarlarını korumaktır. Bu görevin hükümete tehditleri zarar verecek boyuta gelmeden önce ulusal gücün bütün elementlerini kullanarak tespit etmesi ve karşılaması yükümlülüğünü vermesi süregelen bir Amerikan prensibidir. Tehdit ne kadar büyük ise tavırsızlık riski de o kadar büyüktür. Ve kendimizi savunmak için ileriye dönük hareket etmek, düşman saldırısının zaman ve mekân belirsizliği bile olsa daha mecburidir. Kitle İmha Silahları ve terörist saldırılardan daha büyük ancak birkaç bir tehdit vardır. Bu tip düşmanca eylemleri engellemek için, ABD gerektiğinde doğal meşru müdafaa hakkını kullanmak bağlamında ön-alıcı biçimde hareket edecektir. ABD belirlemekte olan tehditlere karşı ön-alıcı eylemi uygulamak için her durumda güç kullanımına başvurmayacaktır. Tercihimiz, askeri olmayan eylemlerin başarılı olmasıdır. Hiçbir ülke ön-alıcı eylemi saldırganlığa bahane olarak kullanmamalıdır.”

11 Eylül sonrası, Bush yönetiminin duruşu açıkça şöyle ifade edilmiştir;

“Ulusumuz iki büyük meselenin takibinde sabırlı, kararlı ve ısrarcı olmayı sürdürecektir. İlk olarak, terörist kamplarını kapatacağız, terörist planları yok edeceğiz ve teröristleri adaletin önüne getireceğiz. İkinci olarak, kimyasal, biyolojik veya nükleer silah arayışında olan teröristleri ve rejimlerin ABD'yi ve dünyayı tehdit etmesini önlemeliyiz.”²⁰

Ön-alıcı savaş stratejisine ilişkin bu ifadeler 11 Eylül sonrası ortaya çıkmış yeni hegemonya²¹ anlayışı bağlamında Amerika'nın çıkarlarının tehdit edildiği herhangi bir yere saldırıyı bir egemenlik hakkı olarak tanımladığını gösteren ifadelerdir.

¹⁷ Aynı yerde, s. 15.

¹⁸ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/index.html>, (18.04.2013).

¹⁹ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/sectionV.html>, (18.04.2013).

²⁰ State of Union Adress, 29 Ocak 2002, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>, (18.04.2013).

²¹ Hegemonya terimi, bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal ve ekonomik egemenliği anlamına gelir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Dural, Baran, Antonio Gramsci, ve Hegemonya, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış 2012, Cilt 11, Sayı 39, s. 309-321 ve Okur, Mehmet Akif, Emperyalizm, Hegemonya, İmparatorluk, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015.

Doktrinin Fiilî Uygulamaları ve Yeni Hegemonya Anlayışının Meşruiyeti

Teröre karşı savaş kapsamında önce Afganistan'ı işgal eden ABD, Daha sonra Richard Perle'in teröre karşı savaşta "ikinci aşama" olarak ifade ettiği²² önleyici savaş ilkesinin bir örneği olarak 2003'te Irak'a girmiştir. Afganistan işgalinde uluslararası desteği arkasına alan ABD, Irak'a müdahalesinde ise böyle bir desteğe ihtiyaç duymamış ve tek taraflı olarak hareket etmiştir. Chomsky, Irak Savaşı örneğinde görüldüğü üzere önleyici ve ön-alıcı savaş ilkelere dayanan ABD'nin yeni stratejisinin ABD'nin uluslararası toplumu dikkate almadan tek başına müdahale edebileceğinin ilanı niteliğinde olduğunu belirtmiştir.²³ Bush Doktrini'nde ABD'nin yeni dönemde gerekirse tek başına hareket edeceği "ABD uluslararası toplumun desteğini arayacaktır. Ancak tek başına hareket etmekten de çekinmeyecektir."²⁴ sloganında ifadesini bulmuştur.

Bush Doktrini'nde üzerinde ısrarla durulan konulardan birisi olan "ABD yönetiminin tek taraflı hareket etme tercihi" 11 Eylül'den önce yaşanan bazı uluslararası olaylarda kendini göstermişti. Örneğin, bu bağlamda Anti-Balistik Füze Anlaşması (ABM Treaty)'nin²⁵ feshi, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden ayrılma²⁶ ve Kyoto Protokolü'nün imzalanmaması²⁷ gibi hususlar dile getirilebilir. Bush Doktrini, 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin geriye kalan tek süper güç olarak uluslararası ilişkilerde istediği zaman var olan uluslararası hukuk normlarına, anlaşmalara ve teamüllere rağmen tek taraflı bir şekilde davranabileceğini ispat etmiştir.²⁸ Bush Doktrini'nde ifade edilen ilkelere dayanarak başlatılan Irak Savaşı da, yeni dönemde ABD'nin tek taraflı hareket edeceğini ve gerektiğinde istediği düşmana karşı tek başına askerî operasyonlar düzenleyeceğini ve uluslararası örgütler ile işbirliğinin bunu engellemeyeceğini göstermiştir.²⁹

Bush Doktrini önleyici savaş ve tek taraflılık vurguları ile aslında 11 Eylül sonrası dönemde var olan Amerikan hegemonyasının bir ifadesidir. Özellikle önleyici savaş stratejisi, ABD hegemonyasının devamını garanti altına alma isteğine dayanmaktadır.³⁰ Uluslararası istikrar ve barışın korunabilmesinin yolu olarak, Bush ve ABD yönetiminin söylemlerinde, Amerika'nın ulusal güvenliğinin sağlanması, liberalizmin ve demokratik rejimlerin yayılması ve yaygınlaşması gösterilmiştir. Uluslararası sistemin ihtiyaç duyduğu istikrar ve barış ortamı, ancak ABD tarafından gerçekleştirilebilecek hedefler olarak tasvir edilmiş ve bu yolla ABD hegemonyasının tesisi kolaylaştırılmaya ve meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Bush Doktrini,

²² 10 Kasım 2001 tarihli "The Times"tan aktaran Ehteshami, Anoushiravan: "The Middle East: Between Ideology and Geo-politics", The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, (Ed.) Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006, s. 110.

²³ Chomsky, Noam, Amerikan Müdahaleciliği, Çev. Taylan Doğan, Barış Zelen, Aram Yayınları, İstanbul, 2003, s. 18.

²⁴ The National Security Strategy of the United States of America, s. 6.

²⁵ ABD ve eski Sovyetler Birliği arasında 1972 yılında imzalanmış olan ve her iki tarafın da edinebilecekleri anti-balistik füze fırlatıcısı sayısını 200 ile sınırlayan silahlanma kontrolü anlaşmasıdır.

²⁶ Bush yönetimi, diğer ülkelerin ABD vatandaşlarına karşı dava açma ve yargılayabileceği fikrini reddetmiştir.

²⁷ Kyoto Protokolü, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve küresel ısınmanın önlenmesine yönelik uluslararası bir anlaşmadır. ABD diğer ülkelere oranla atmosfere daha fazla sera gazı salımını gerçekleştirip en çok çevre kirliliğine sebep olsa da bu protokolü henüz imzalamamıştır.

²⁸ Finlan, Alastair, "International Security", The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, s. 159.

²⁹ Aynı yerde, s. 161.

³⁰ Jervis, Robert, "Understanding Bush Doctrine", Political Science Quarterly, Vol. 118, No. 3, Güz 2003, s. 371.

teröre karşı savaşın herkesçe desteklenmesi gerektiğini belirtirken bu süreçte diğerlerinin yapamayacağı veya yapmaması gerekenleri ve uygulayamayacağı yöntemleri de belirlemiştir.³¹

Daha önce Başkan Ronald Reagan döneminde NSA'nın [Amerikan Ulusal Güvenlik Teşkilatı (National Security Agency)] yöneticiliğini de yapmış olan William Odom, Amerika'nın küresel hegemonyasının bir gerçek olarak kabul edildiğini, belli olmayan şeyin ise bu hegemonyanın süresi olduğunu belirtmiştir.³² 11 Eylül olaylarının ABD dış politikası için olumlu etkiler doğurduğunu belirten Odom, saldırıların ABD'ye El Kaide'ye karşı savaşta küresel bir destek sağladığını ancak bu desteğin Bush'un "şer eksenini" açıklaması ile zayıflamaya başladığını dile getirmektedir.³³

Amerikan İmparatorluğu'nun ve hegemonyasının çöküşünün yükselen meydan okumalar yüzünden değil bizzat ABD liderlerinin bu üstünlüğü yok ederek gerçekleştirebileceğini savunan³⁴ Odom'a göre, Irak Savaşı, Amerikan hegemonyasının nasıl heba edileceğinin önemli bir örneği olmuştur. Amerikan tarihinin en büyük stratejik hatası olarak değerlendirdiği Irak Savaşı'ndan sonra Odom'a göre Amerikan hegemonyasının tekrar sağlamaştırılmasının ilk adımı Irak'tan tamamen çekilmek olacaktır.³⁵ Tipik bir kibir ve Batı tarzı tek medeniyetçi zihniyet örneği gösteren Odom, Amerikan hegemonyasının sağlamaştırılması için "teröre karşı savaş" retoriğinin de terkedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu söylem, Odom'a göre ABD'nin uzun zamandır teröristlere destek verdiği terörist yöntemleri kullandığı bilindiği için, ABD'nin dünyanın geri kalanında ikiyüzlü olarak görünmesine neden olmaktadır. ABD'nin üstünlüğünü koruması için yapması gereken bir diğer şey ise, demokrasi yerine anayasal rejimin ön plana çıkarılmasıdır. Odom'a göre eğer bu hatalar birkaç yıl daha devam ettirilirse ABD hegemonyası geri döndürülemeyecek biçimde düşüşe geçecektir.³⁶

11 Eylül sonrası Bush Doktrini ile birlikte gündeme gelen ve ABD'nin teröre karşı açtığı savaşı meşrulaştıran unsurlardan birisi de "Başarısız Devlet (Failed State)" tanımlaması olmuştur. İlk kez 1990'lı yılların ortalarında Yugoslavya'daki etnik temizlik, Somali'deki kıtlık, Ruanda'daki soykırım, Afganistan, Sudan ve Irak'tan başlayan göç olayları ile gündeme gelen "Başarısız Devlet" kavramı, ABD ve Batı Avrupa'nın güvenlik endişelerini artırmıştır. Sovyet Rusya'nın çöküşü ile birlikte Komünist bloka dâhil olan bölgelerdeki istikrarsızlık, lidersiz ve hükümeteşsiz ülkelerin oluşturduğu bir düzensizlik ortaya çıkmıştır.³⁷

Somali, başarısız devletler üzerine yapılan araştırmaların odağında yer almıştır. "Başarısız Devlet" hakkında yapılan önemli çalışmalardan birincisi Helman ve Ratner'in 1993'te Foreign Policy'de yayımlanan "Saving Failed States"³⁸ isimli makaleleri ikincisi ise

³¹ <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/sectionV.html>, (18.04.2013).

³² Odom, William E., "American Hegemony: How to Use It, How to Lose It", Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 151, No. 4, Aralık 2007, s. 404 Ayrıca Bkz. William E. Odom, America's Inadvertent Empire, Yale University Press, New Haven, 2005.

³³ Odom, "American Hegemony: How to Use It, How to Lose It", s. 408.

³⁴ Aynı yerde, s. 406.

³⁵ Aynı yerde, s. 409.

³⁶ Aynı yerde, s. 410-411.

³⁷ Luke, Timothy W. ve Gerard Toal, "The Fraying Modern Map: Failed States and Contraband Capitalism", Geopolitics, Vol. 3, No. 3, 1998, s. 16-17.

³⁸ Helman, Gerald B. ve Steven R. Ratner, "Saving Failed States", Foreign Policy, No. 89, 1993, s. 3-20.

Zartman'ın 1995'te yayınladığı "Collapsed States"³⁹ başlıklı kitabıdır. Helman ve Ratner makalesinde başarısız devletleri, basitçe bağımsız gruplar olarak hareket etmeyi başaramayan topluluklar olarak tanımlamıştır.⁴⁰ Haiti, Yugoslavya, SSCB, Sudan, Liberya ve Kamboçya'yı başarısız devletlere örnek olarak vermişlerdir. Zartman ise devletin temel fonksiyonlarının işlemediği yerleri başarısız ve çökmüş devlet olarak tanımlamıştır. Örnek olarak ise 1960'ların Kongo'su ve 1990'lardaki durumları ile Çad, Gana ve Uganda'yı vermiştir.⁴¹ Başarısız devlet terimi, yönetsel kaos, yaygınlaşan vahşet, etnik çatışma ve yükselen anarşinin görüldüğü devletler olarak genel anlamda Afrika devletleri için kullanılmıştır.⁴²

11 Eylül sonrası ABD'nin gündemine iyice yerleşen "Başarısız Devlet" olgusu, 11 Eylül'den daha önce ABD'nin ilgi alanına girmişti. 1994'te CIA, devlet başarısızlığının ve çöküşünün altında yatan nedenleri bulmayı amaçlayan "The State Failure Task Force"⁴³ isimli bir araştırma projesi başlatmıştır. 11 Eylül saldırıları ise "Başarısız Devlet" olgusunu ABD'nin güvenlik kaygılarının ilk sıralarına yerleştirmiştir. Bush Doktrini'nde ise Amerika'nın bugün güçlü devletlerden ziyade çökmekte olan başarısız devletlerin tehdidi altında olduğuna değinilmiştir.⁴⁴ Aynı şekilde Avrupa Birliği tarafından 2003 yılında yayınlanan "Avrupa Güvenlik Stratejisi (European Security Strategy)"de⁴⁵ terörle savaş bağlamında bir tehdit unsuru olarak başarısız devlet olgusuna yer vermiştir. 11 Eylül sonrası ilk işgal edilen yer olan Afganistan, El Kaide'nin kendi topraklarında yapılanmasını engellemedeki başarısızlığına ve teröristlere karşı kendi topraklarını kontrol etmedeki yetersizliğine vurgu yapılarak, ABD tarafından "Başarısız Devlet" olarak tanımlanmış ve bir "Başarısız Devlet" örneği olarak gösterilmiştir. 11 Eylül sonrası terörle savaş bağlamında yeniden tanımlanan "Başarısız Devlet" kavramı, terörizme yardım etmekle ve ortam oluşturmakla suçlanan ülkeler için kullanılmaya başlamıştır. Terörizm ile "Başarısız Devletler" arasında kurulan ilişki "Başarısız Devletler" in teröre katkıları ve küresel terörün artışıdaki rolü üzerinde daha yoğun düşünülmesine ve analizler yapılmasına neden olmuştur. Bu analizler başarısız devletleri, teröristler için bir liman ve operasyonları için bir hareket üssü haline getiren ülkeler olarak yorumlamıştır. Bir başarısız devlet örneği olarak Afganistan'a ABD yönetimince sıklıkla atıfta bulunulmuştur.⁴⁶ Diğer yandan Chomsky ise ABD'yi de bir "başarısız devlet" örneği olarak incelemiştir.⁴⁷

³⁹ William I. Zartman, *Collapsed States: The Disintegration and the Restoration of Legitimate Authority*, CO: Lynne Rienner, Boulder, 1995.

⁴⁰ Helman, Gerald B. a.g.m., s. 33.

⁴¹ Zartman, William I., *Collapsed States: The Disintegration and the Restoration of Legitimate Authority*, CO: Lynne Rienner, Boulder, 1995, s. 2-3.

⁴² Kaplan, Robert, "The Coming Anarchy", *The Atlantic Monthly*, Vol. 173, No. 2, 1994, s. 44-76.

⁴³ 1994'te Başkan Yardımcısı Al Gore'un talimatı üzerine CIA, "The State Failure Task Force" isimli bağımsız araştırmacılar tarafından oluşan bir grup oluşturmuştur. Bu grup Soğuk Savaş sonrası dünyada istikrarı etkileyen güçleri ve faktörleri kapsamlı bir incelemeye tabi tutmayı amaçlamıştır.

⁴⁴ *The National Security Strategy of the United States of America*, s. 1.

⁴⁵ Avrupa Birliği Güvenlik Stratejisi belgesi için bkz. <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, (18.04.2013).

⁴⁶ 2006 yılında Condoleezza Rice, Afganistan'ın teröristlere yardım ve yataklık eden bir ülke olarak "Başarısız Devlet" olduğunu dile getirmiştir. Rice'nin 15 Şubat 2006'daki Senato Dış İlişkiler Komitesi'nde yaptığı konuşma için bkz. <http://www.state.gov/secretary/rm/2006/61262.htm>; Ayrıca 16 Ocak 2006'da Georgetown Üniversitesi'nde yaptığı 'Dönüşümsel Diplomasi' başlıklı konuşması için bkz. <http://www.state.gov/secretary/rm/2006/59306.htm>, (18.04.2013).

⁴⁷ Chomsky'nin bu analizi için bkz.: Chomsky, Noam, *Failed States*, Henry Holt, New York, 2007.

“Başarısız Devlet”, terörizm, demokrasi, özgürlük ve insan hakları gibi evrensel değerler Batılı bakış açısı ile yorumlanmış ve tanımlanmış kavramlardır. Bir devletin başarılı olmasının şartı başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin sahip oldukları standartlara sahip olmasından geçmektedir. Medeniyet söyleminde olduğu gibi “Başarısız Devlet” söylemi de Batı Avrupa ve Amerika dışında kalan ülkeleri anormal, sapkın ve geri kalmış olarak nitelendirmektedir. Başarısız devletlerin Batılı ülkeler için önemi, bazı devletlerin kendi nüfuslarının güvenliği, refahı ve haklarını sağlamadaki başarısızlığından değil, zengin ülkelerin kurumları ve nüfuslarına yönelik tehditleri kontrol altına almakta ve caydırıcılık konusundaki başarısızlığından dayanmaktadır.

Vaktiyle önemli bir kısmı Batılı ülkelerin sömürgeleri olan ülkeler bugün demokrasi ve liberal ekonomi anlamında istenen seviyeyi yakalayamadıklarından dolayı “başarısız devletler” olarak tanımlanmışlardır. 11 Eylül sonrası dönemde ise bu ülkeler terörizm ile ilişkilendirilmiş ve Batılı ülkelere bir tehdit kaynağı olarak gösterilmiştir. Birçok akademisyen tarafından yanlış bir tanımlama olarak kabul edilen ve karşı çıkılan “Başarısız Devlet” kavramı özellikle 11 Eylül sonrası ABD’nin tek taraflı hegemonyasını besleyen eylemleri için bir meşruiyet aracı olarak kullanılmıştır.

Bush 11 Eylül sonrası söylemlerinde ahlaki ve dinî öğeleri retorik olarak kullanmıştır.⁴⁸ ABD hegemonyası, fiiliyatta, Afganistan ve Irak işgalleri ile kendini gösteren askerî güce dayalı olarak sürdürülürken, diğer yandan yöntem olarak söylemsel düzeyde de tesis edilmeye çalışılmıştır. Bush Doktrini’nin doğurduğu fiili sonuçlar düşman ve terörist olarak nitelenen ülkelere yapılan askerî müdahaleler ile sınırlı kalmıştır. Ancak askerî gücün kullanımı ve savaştan daha önemli bir araç olarak Bush Doktrini, dünyaya, müttefik veya düşman, ABD’nin dışında kalan bütün ülkelere psikolojik bir korku yaymayı hedeflemiştir. Bush yönetimi resmi ağızdan “teröristleri” nefret dolu, hain, barbar, çılgın, sapkın, başıbozuk, inançsız, asalak, insanlık dışı, zalim ve şeytan gibi sıfatlarla tanımlamıştır.⁴⁹ Diğer taraftan Amerikalılar, cesur, şefkatli, cömert, güçlü, becerikli, kahraman ve insan haklarına saygılı olarak gösterilmişlerdir.⁵⁰ Bu bağlamda “11 Eylül saldırıları medeniyet ve vahşet arasında net bir sınır çizmiştir.”⁵¹ Bush Doktrini ve sonrasında hem Bush yönetimi hem de Amerikan medyası tarafından dile getirilen ifadeler, fiilî bir liderliğin yanında söylemsel bir hegemonya özelliği taşımaktadır.

Bush Doktrini’nin giriş bölümünün son cümlesinde, özgürlüğün savunucusunun “insanlık” olduğu belirtilmiştir. ABD ise bu yüce görevde liderliği memnuniyetle kabul etmektedir.⁵² Bush Doktrini, ABD’ye bu misyonu yüklerken bir yandan hukuka ve müttefiklerinin çıkarlarına saygı duyacağını ifade ederken diğer yandan hegemonik söylemi terk etmeyi de düşünmemiştir. ABD’nin insanlığa önderlik ettiği belirtilse de kendi çıkarları söz konusu olduğunda yalnız hareket edebileceği ifade edilmiştir.⁵³ Teröre karşı başlatılan savaşın süresinin belirsizliğini açıkça ifade eden⁵⁴ Başkan Bush, 14 Eylül 2001’de yaptığı konuşmada teröre karşı mücadelenin zamanlamasının ve şartlarının teröristlerin yok

⁴⁸ Crockatt, Richard, After 9/11: Cultural Dimensions of American Global Power, s. 11.

⁴⁹ Jackson, Richard, Writing the War on Terrorism, Manchester University Press, Manchester, 2005, s. 62-75.

⁵⁰ Aynı yerde, s. 77-80.

⁵¹ John Aschcroft’tan aktaran, Jackson, aynı yerde., s. 62.

⁵² The National Security Strategy of the United States of America, s. Giriş.

⁵³ Aynı yerde s. 31.

⁵⁴ The National Security Strategy of the United States of America, s. 5.

edilmesine bağlı olduğunu dolayısıyla da söz konusu mücadelenin ne zaman sona ereceğine Amerika'nın karar vereceğini belirtmiştir.⁵⁵ Tek başına bu söylem dahî ABD hegemonyasının bir ispatı niteliğindedir. Başkan Bush'un 11 Eylül sonrası yaptığı konuşmalar incelendiğinde güç kullanımını normalleştiren ve ötekini şeytanlaştıran bir nitelik arz ettiği görülmektedir. Bush Doktrini dâhil olmak üzere Bush'un söylemlerinin genelinde bir taraf şeytan ve kötülüğü temsil ederken diğeri iyiyi temsil etmektedir. Bununla beraber söylemlerde, özgürlük ve adalet gibi soyut kavramlar duygusal ve felsefi bir biçimde Amerikan devletinin haklılığını ortaya koyacak biçimde kullanılmıştır. "Öteki" şeytanlaştırılırken, Afganistan ve Irak gibi devletler de El Kaide gibi örgütler ile ilişkilendirilmiştir.⁵⁶

Bush doktrininde göze çarpan bir diğer husus ise 11 Eylül sonrası içine girilen yeni dönemin medeniyet ve çatışmaya dayalı ifadelerle açıklanması ve yorumlanmasıdır. 11 Eylül'den itibaren ABD, teröre karşı yürütülen savaşın dünyanın savaşı olduğunu ifade etmiş ve bu savaşın taraflarını medeniyet temelinde kendisi belirlemiştir. Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin giriş bölümünde terörün yandaşlarının medeniyetin düşmanları olduğu belirtilmiş, böylece sürdürülen savaş bir medeniyet savaşı olarak betimlenmiştir.⁵⁷ Bush Doktrini, ABD'nin ulusal çıkarlarını evrensel çıkarlar olarak tanımlarken, teröre karşı savaşta ABD'nin müttefiklerini medeniyet taraftarları, düşmanlarını ise medeniyet düşmanları olarak belirlemiştir.

Bush yönetiminin söylemlerinde sıklıkla vurgulanan 'Ya bizimlesiniz, ya da karşımızda' sloganı yanında tek taraflılığın gerektiğinde çok taraflılığa tercih edileceği gerekçesi ABD hegemonyasının medeniyet temelinde yarattığı bir kutuplaşmaya neden olmaktadır. Bush tarafından 29 Ocak 2002 tarihindeki konuşmasında dile getirilen "Şer Eksen / Axis of Evil" kavramı⁵⁸ Bush'un iktidarı süresince terörizme destek vermek ve kitle imha silahları arayışında olmakla suçlanan hükümetleri tanımlamak için birçok kez kullanılmıştır. Bu ifade ile terörizmle savaşın kitle imha silahları üreten ülkeleri kapsayacak şekilde genişletileceğinin işaretleri verilmiştir. Reagan'ın Sovyet Rusya için kullandığı "Şeytani İmparatorluk / An Evil Empire" nitelemesine benzer şekilde İran, Irak ve Kuzey Kore "Şer Eksen / Axis of Evil" olarak tanımlanmış ve ABD yönetimi tarafından nükleer silah üretmekle suçlanmışlardır.⁵⁹ Şer Eksen ifadesi, ABD'nin düşmanlarını ve teröre karşı savaşta ABD'ye destek veren müttefikleri belirleyen ve tanımlayan bir araç olmuştur.

Teröre karşı mücadelenin esasında bir medeniyetlerarası savaş olduğu yorumu Bush'un 11 Eylül olaylarından sonra teröre karşı "Haçlı Savaşı" çağrısı yapması Müslüman dünyadan oldukça tepki almıştır. Özellikle "İslam'ın kötülükler dini" olarak yaftalanması ve Müslüman dünyanın düşman olarak gösterilmesi ve Bush'un "İslami Faşizm" kavramını kullanması medeniyetler çatışması düşüncesinin hortlamasına neden olmuştur. Bush yönetimi daha sonra "Haçlı Seferi" ifadesi için özür dilemiş, bunun yanı sıra "terörizme karşı savaşın

⁵⁵ Aynı yerde.

⁵⁶ Sikka, Tina, "The New Imperialism: Using Critical Discourse Analysis and Articulation Theory To Study George W. Bush's Freedom Doctrine", *Global Change, Peace & Security*, Vol. 18, No. 2, 2006, s. 105-106.

⁵⁷ The National Security Strategy of the United States of America, s. Giriş.

⁵⁸ Address Before a Joint Session of the Congress on the State of the Union, 29 Ocak 2002, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=29644>, (18.04.2013).

⁵⁹ Di Filippo, Anthony, "US Policy and the Nuclear Weapons Ambitions of the "Axis of Evil" Countries", *New Political Science*, Vol. 28, No. 1, 2006, s. 101-123.

bir medeniyetler çatışması olmadığını” da belirtmek zorunda kalmıştır.⁶⁰ Bu tür ifadeler her ne kadar gelen tepkiler üzerine Beyaz Saray tarafından bir daha dile getirilmediyse de ABD hegemonyasının ve ABD’nin düşman ve öteki algısına dair bilinçaltının önemli bir göstergesi olmuştur.

Bush söylemlerinde “Bizden değilseniz bize karşısınız.”, “Biz Tanrı tarafından seçilmiş ve tarih tarafından dünyada adalet sağlamak için görevlendirilmiş bir ulusuz.”, “Bizim askerî gücümüz, moral değerlerimiz dünyaya hâkim olacak” şeklindeki ifadelere sıklıkla yer vermiştir. Bu ifadeleri barındıran söylemler oryantalist düşüncenin bir yansımasıdır. Bu düşünceye göre Batılı kurumlar insanlık âleminin günümüze kadar şahit olduğu en mükemmel kurumlardır. Gene bu kurumların, geri kalmış olduklarına inanılan toplumlara Batı tarafından ihraç edilmesi de Tanrı tarafından verilmiş bir görev olarak addedilmektedir.⁶¹ Teröre karşı savaşta Amerikan yönetimi ve siyasetçilerince sürekli olarak kullanılan dinî ve ahlaki retorik, İslam ülkelerini sahip oldukları İslami kültürden ötürü terörist ilan etmiş, başlatılan savaşın dinî nitelikte ve medeniyet temelli bir savaş olduğunu da ispat etmiştir. Bush Doktrini’nin güçlü evanjelizme dayanan ahlaki mesajları ve ahlaki mutlakçılığı günümüz küresel dünyasında gerekli olan diyalog ve istişarenin de önünü kapatmaktadır.⁶² 11 Eylül’ün hemen sonrasında Bush Amerikan değerlerinin üstünlüğünü aşağıdaki ifadelerle dile getirmiştir:

“Amerikalılar soruyor: Neden bizden nefret ediyorlar? Tam da burada, bu mecliste gördüğümüz şeyden nefret ediyorlar; demokratik yollarla seçilmiş bir hükûmet. Onların yöneticilerinin iktidarı ise kendinden menkuldür. Özgürlüklerimizden nefret ediyorlar: ibadet özgürlüğümüzden, ifade özgürlüğümüzden, oy verme özgürlüğümüzden, toplanma özgürlüğümüzden ve birbirimizle fikir ayrılığında olma özgürlüğümüzden.”⁶³

ABD Bush Doktrini çerçevesinde, 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası toplumda oluşan destek ve sempatiden yararlanarak uluslararası terörizme karşı oluşan ortak duygu ve bilinci harekete geçirmek yerine benimsediği tek taraflılık anlayışı ve ‘ya bizimlesiniz ya da bize karşı’ söylemiyle diğer ulusları kendinden uzaklaştırmış⁶⁴ ve bir kutuplaşmaya yol açmıştır. Hükûmet politikası için içerde de destek sağlayan bu kutuplaştırma, muhalif olmayı imkânsız hale getirirken Müslümanlara yönelik uygulanan ayrımcılığın katmerlenmesine neden olmuştur.⁶⁵

Dünyayı tekrar Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi ikili bir ayrıma tabii tutan Bush Doktrini, Amerikan politikasında ‘Sovyet tehdidi’ retoriğinin yerine ‘terör tehdidi’ retoriğini yerleştirmiştir.⁶⁶ Bush’un saldırılar sonrası ulusa sesleniş konuşmasında “Savaştayız,

⁶⁰ The National Security Strategy of the United States of America, s. 31.

⁶¹ Asaf Hüseyin, Ortadoğu’da Devlet ve Terör, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001, s. 16-17.

⁶² Falk, Richard, “The New Bush Doctrine”, La Rivista Del Manifesto, Vol. 31, Eylül 2002, <http://www.larivistadelmanifesto.it/originale/31A20020911.html>, s. 2, (18.04.2013).

⁶³ Transcript of President Bush’s Adress to A Joint Session of Congress on 20 September 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>, (18.04.2013).

⁶⁴ Ben-Meir, a.g.e., s. 11.

⁶⁵ Sikka, a.g.m., s. 106.

⁶⁶ Sakellarpoulos, Spyros ve Panagiotis Sotiris, “American Foreign Policy as Modern Imperialism: From Armed Humanitarianism to Preemptive War”, Science and Society, Cilt:72, Sayı:2, Nisan 2008, s. 208-235.

teröristler tarafından Amerika'ya karşı açılmış bir savaş var ve buna cevap vereceğiz. Bunları kimlerin yaptığını bulacağız ve onları saklandıkları delikten çıkartarak adalete teslim edeceğiz”⁶⁷ diyen Amerikan Başkanı teröre karşı açılan savaşta İslam ülkelerinin düşman olarak yaftalanmasına yol açmıştır. Bush doktrininin önemli amaçlardan birisi de Müslüman ülkeler başta olmak üzere demokrasi ve insan haklarını tüm dünyaya yaymaktır.⁶⁸ Doktrin 11 Eylül sonrası getirdiği “teröre karşı savaş” ilanı zaten çok daha önceden var olan ve stratejik anlamda var olan birçok gelişmenin yerini sağlamlaştırması ve daha etkin şekilde yönetilmesi anlamını taşımaktadır.⁶⁹

Özetle Rodriue Tremblay'ın ifadesiyle Bush Doktrini, uluslararası terörizme karşı bir savaş planı olarak nitelendirilebilir. Aynı zamanda haydut devletlere karşı ciddi bir uyarı mahiyetinde olan bu doktrin Amerika'nın uluslararası camiayı kendi amaçları yönünde şekillendirme çabalarına hiç kimsenin muhalefet etmeye cüret edemediği bir atmosfer içinde tüm dünyaya karşı adı konulmamış bir savaş ilanından başka bir şey değildi.⁷⁰ Bu doktrin ile beraber 11 Eylül sonrası süreçte, Bush tek yanlılığa, sürekli seferberlik haline ve önleyici savaşa dayalı bir politika izlemiştir.⁷¹ Uluslar üstü terörist ağlarına karşı mücadeleyi ‘Şer Eksen’ine karşı savaşa dönüştüren Bush Doktrini, Amerikan devleti tarafından yıllarca sürdürülen önüne set çekme ve caydırma politikasından kesin bir kopuşu temsil etmekte⁷² ve dış politikada askeri gücü ilk başvurulacak çare olarak görmektedir.⁷³ Aynı zamanda bu tavır “Amerika için iyi olan, tüm dünya için de iyidir” felsefesini de ortaya çıkarmaktadır.⁷⁴ Bütün bu hegemonik ve tek taraflı eylem ve söylemler bağlamında ABD gerçekten bir imparatorluk niteliği göstermektedir.⁷⁵

Doktrine Yönelik Eleştiriler

Bush Doktrini akademik camiada geniş çaplı tartışmalara yol açmıştır.⁷⁶ Doktrini eleştiren isimlerden Heisbourg, Bush Doktrini'nin uluslararası kabulünün, dünyada güç

⁶⁷ Başeren, Sertaç, Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletlerinde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2001, s. 70.

⁶⁸ The National Security Strategy of the United States of America s. 6.

⁶⁹ Sayyid, Bobby S., “Savaş Günleri ve İslamofobyası”, Çev. Abdurrahman Babacan, 11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi 2001–2011, (Ed.) Abdurrahman Babacan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2011, s. 150.

⁷⁰ Tremblay, Rodriue, Yeni Amerikan İmparatorluğu: Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya Üzerindeki Etki ve Sonuçları, Çev. Gürkan Günay, Nova Yayınları, Ankara, 2007, s. 134-135.

⁷¹ Golub, Philip S., “Bush Yönetiminin Siyasi ve İdeolojik Kökenleri”, Le Monde Diplomatique, Sayı. 12, Paris, Mart-Nisan 2003, s. 34-36.

⁷² Aynı yerde, s. 34.

⁷³ Türkmen, Füsün, “ABD'nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl. 8 Sayı. 32, Doğu Batı Yayınları, Mayıs-Haziran-Temmuz 2005, s. 171-172.

⁷⁴ Arıboğan, Deniz Ülke, “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Kartal'ın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya, Ed. Toktamış Ateş, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 55-56.

⁷⁵ Crockatt, a.g.e., s. 147.

⁷⁶ Bu tartışmalar için bkz. Lawrence Freedman, “Prevention, Not Preemption”, Washington Quarterly, Vol. 26, No. 2, 2003, s. 105-114; François Heisbourg, “A Work in Progress: The Bush Doctrine and Its Consequences”, Washington Quarterly, Vol. 26, No. 2, 2003, s. 75-88; Robert Jervis, “Understanding the Bush Doctrine”, Political Science Quarterly, Vol. 118, No. 3, 2003, s. 365-388; Walter LaFeber, “The Bush Doctrine”, Diplomatic History, Vol. 26, No. 4, 2002, s. 543-558; Leffler, Melvyn P., “Bush's Foreign Policy”, Foreign Policy, September/October 2004, s. 22-28; Litwak, Robert, “The New Calculus of Pre-emption”, Survival, Vol. 44, No.

kullanımına ilişkin var olan kurallara doğrudan bir meydan okuma olduğunu belirtmiştir. Heisbourg'a göre Bush Doktrini, uluslararası destek aramaksızın ve ihtiyaç duymaksızın savaşı düşmanın merkezine götürmeyi öngörür.⁷⁷

Bush doktrinini eleştirenler, başlıca üç temel soruna dikkat çekmişlerdir. İlk problem, önleyici savaş stratejisinin çözdüğünden daha çok soruna yol açmasıdır. Doktrin, Amerika'nın sahip olduğunu iddia ettiği çok taraflı karakterini tartışmalı kılmakla birlikte savaşların daha çok yayılmasına neden olmaktadır. İkinci problem, rejim değişikliği ve devlet egemenliğinin sınırlarının derin sorgulamalara yol açmasıdır. Üçüncüsü, Amerikan üstünlüğünün ve saygınlığının kapsayıcılığının problemlidir. Bazılarına göre basitçe kibir olarak değerlendirilen bu durum bazılarına göre ise, daha eşit bir uluslararası güç dengesi tarafından da karşılanabilecek olan aşırı taleplerden birisidir.⁷⁸

Robert Singh, Bush Doktrini'nin devamlılığının 11 Eylül sonrası uluslararası sistemin kolay baş edilemeyen, tedavi edilemeyen altı ögesine dayandığını savunmuştur.⁷⁹ Bunlardan ilki, Amerikan askerî üstünlüğünün ciddi bir rakip ile karşılaşmayacak olmasıdır. Buna benzer şekilde, büyük çapta askerî güç gerektiren müdahalelerin hiçbirinin ABD'den bağımsız gerçekleşmeyecek olmasıdır. İkincisi, Amerikan üstünlüğünün iki problemlidir. Birincisi, Müttefiklerle ortak hareket etmenin lojistik zorlukları, ABD'nin tek başına hareket etme eğilimini teşvik etmektedir. Aynı zamanda, müttefiklerin ABD'nin güvenlik garantisi altında rahat yaşama ve kendilerini dünyanın baş edilmesi zor tehdit ve krizlerinden uzak tutma istekleridir. Bush Doktrini'ne dayalı ABD politikasının devamlılığını sağlayacak olan üçüncü öge, müttefiklerinin bu duruma ve tavrına bağlı olarak, önleyici savaş ilkesinin masada kalmaya devam edecek olmasıdır. Dördüncüsü, Amerikan karşıtı ve cihat anlayışının Irak Savaşı'nda güçlenmiş olmasıdır. Beşincisi, Soğuk Savaş sonrasında Bush Doktrini'ne karşı ciddi anlamda kapsamlı veya zorlayıcı seçeneklerin henüz geliştirilmemiş olmasıdır. Altıncısı ise tek taraflılığın saldırısı ve baskısının Amerikalı olmayanlar tarafından güçlü bir şekilde hissedilmesidir.

Teröre karşı savaş kavramına getirilen eleştirilerin dikkat çeken bir diğer boyutu ise sürdürülen savaşın "teröre karşı" olarak nitelendirilmesidir. Birçok düşünür bu adlandırmanın ahlak, etik, iktisat gibi meseleler etrafında değerlendirildiğinde yanlış bir adlandırma olduğunu söylemektedir. Eleştiriler teröre karşı savaş kavramının tek taraflı önleyici savaşı, insan hakları ihlallerini ve uluslararası hukukun diğer ihlallerini meşrulaştırmak için kullanıldığı yönünde olmuştur.⁸⁰ Teröre karşı savaş kavramı hükümetlerin uzun vadeli politikaları ve askerî amaçları⁸¹ sivil hakların azaltılması⁸² ve insan hakları ihlalleri vasıtasıyla istismar

4, 2002-2003, s. 58; Edward Rhodes, "The Imperial Logic of Bush's Liberal Agenda", *Survival*, Vol. 45, No. 1, 2003, s. 131-154; Walter B. Slocombe, "Force, Pre-emption and Legitimacy", *Survival*, Vol. 45, No. 1, 2003, s. 117-130

⁷⁷ Heisbourg, a.g.e., s. 80-81.

⁷⁸ Singh, "The Bush Doctrine", s. 21-22.

⁷⁹ Aynı yerde, s. 25-26-27.

⁸⁰ Khan, Borhan Uddin ve Muhammad Mahbubur Rahman, "Combating Terrorism under Human Rights and Humanitarian Law Regime", *Mediterranean Journal of Human Rights*, Vol. 12, 2008, ss. 379-397. Ayrıca bkz. "Civil Rights and War and Terror" <http://www.amnestyusa.org/our-work/issues/security-and-human-rights?id=1108209>, (17.04.2013).

⁸¹ "Yaklaşmakta olan Irak Savaşı'nı destekleyenler, bu savaşın Amerikan küresel hegemonyası ile bir ilgisi olmadığını görmeyi reddediyorlar. " George Monbiot, "A Wilful Blindness", (çevrimiçi) <http://www.monbiot.com/2003/03/11/a-wilful-blindness/>, (17.04.2013).

edilmiştir. Savaş kavramı bu bağlamda tanımlanabilir bir düşman olmaması nedeniyle uygun değildir ve uluslararası terörizmin askerî araçlarla sona erdirilmesi mümkün gözükmemektedir.⁸³

Francis Fukuyama, “terörizm”in bir düşman değil bir taktik olduğunu, sürecin “teröre karşı savaş” şeklinde adlandırmasının işgal karşıtı isyancılar ve uluslararası mücahitler arasındaki farkı gizlediğini ifade etmiştir. ABD’nin Irak ve Afganistan’daki askerî varlığını ve savaş boyunca verdiği hasarı eleştiren Shirley Williams ise, bunları Batı’ya karşı hıncı ve terörist tehditleri arttıran unsurlar olarak değerlendirmiştir.⁸⁴ Aynı zamanda Amerikan ikiyüzlülüğüne dair bir algı ve medya teşvikli bir histeri oluşmuş ve ABD’nin güvenlik eksenli dış politikaları dünyanın birçok yerinde bu ülkenin imajını zedelemiştir.⁸⁵

Bazı eleştiriler ise “devlet terörü” olgusu üzerinde durmuş ve ABD’yi devlet terörü uygulamak ile suçlamıştır. Özellikle, Soğuk Savaş bağlamında, liberal demokrasiler ve devlet terörünün uygulanmasına ilişkin yazılan yazılarda devlet terörünün kapitalist seçkinlerin çıkarlarını korumak için kullanıldığını savunmuşlardır. Ancak bu çalışmaların çok azı terörizm ve devlet terörizmi uzmanları tarafından kabul edilmiştir.⁸⁶

Richard Falk, ABD’nin ve diğer Birinci Dünya ülkelerinin ana akım medya kurumları ile birlikte, terörizmin kapsamını ve gerçek karakterini birinci dünya ülkesi olmanın üstünlüğü ve ayrıcalığının getirdiği tek taraflı bakış açısı örtbas ettiklerini belirtmiştir. Falk’a göre eğer terörizm kavramı ahlaki ve hukuki bir aşağılama olarak kullanılacak ise bu kavramın devletler veya devlet dışı aktörler tarafından, kim uygularsa uygulasin sivilleri kasten hedef alan şiddet için de kullanılması gerekmektedir.⁸⁷ Falk’a göre devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen terörizmin reddi, terörizmi yatıştırma stratejisi olarak yetersiz kalmaktadır.⁸⁸

Uluslararası terörizme ABD dışından verilen tepkiler de oldukça farklıdır. Avrupa’da İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkeler terörizmi kendi ulusal güvenliklerine ciddi bir tehdit olarak kabul ederlerken, İspanyollar gibi Batı Avrupalılar, ABD’nin terörizm ile mücadelede uyguladığı ön-alıcı müdahale stratejisine karşı çıkmışlardır. Tony Blair yönetimi gibi dikkate değer istisnalar dışında çoğu Batı Avrupa ülkesi uluslararasııcılığın ve ortak güvenliğin Wilsoncu ve post modern prensiplerini izlemeye devam etmiştir. Irak Savaşı, kısa vadede Avrupa’nın Amerika’nın küresel liderliğine olan güvenini keskin bir şekilde yıpratmıştır. Batı

⁸² Singel, Ryan, "FBI Tried to Cover Patriot Act Abuses With Flawed, Retroactive Subpoenas, Audit Finds". Wired, 13 Mart 2008, <http://www.wired.com/threatlevel/2008/03/fbi-tried-to-co/>, (17.04.2013).

⁸³ Todd Richissin, “‘War on Terror’ Difficult to Define”, The Baltimore Sun. 2 Eylül http://seattletimes.com/html/nationworld/2002023596_russanal02.html, (17.04.2013).

⁸⁴ Williams, Shirley, "The Seeds of Iraq's Future Terror", The Guardian 28 Ekim 2003. <http://www.guardian.co.uk/world/2003/oct/28/iraq.politics>, (17.04.2013).

⁸⁵ "America's Image in the World: Findings from the Pew Global Attitudes Project", Pew Research Center, 14 Mart 2007, <http://www.pewglobal.org/2007/03/14/americas-image-in-the-world-findings-from-the-pew-global-attitudes-project/>, (17.04.2013).

⁸⁶ Blakeley, Ruth, State Terrorism and Neoliberalism: The North in The South, Taylor & Francis Group, London, 2009, s. 20-21. Bu yöndeki başlıca çalışmalar; Herman, Edward S., The Real Terror Network, South End Press, New York, 1985, George, Alexander L., Western State Terrorism, Blackwell Publishers, London,1991, Gareau, Frederick, State Terrorism and The United States, Zed Books, London,2004, Stokes, Doug, America's Other War, Zed Books, London, 2005, Chomsky, Noam ve Edward S. Herman, The Political Economy Of Human Rights I-II, Black Rose Books, Montreal, 1979.

⁸⁷ Falk, Richard, Revolutionaries and Functionaries: The Dual Face of Terrorism, Dutton, New York, 1988.

⁸⁸ Falk, "Thinking About Terrorism", The Nation, 1986, Vol. 242, No. 25, s. 873-892.

Avrupa, ABD'nin uluslararası terörizm ile mücadeledeki rolünü nispeten desteklerken, Irak işgaline karşı çıkmıştır.⁸⁹

Rusya, 11 Eylül olaylarını ve teröre karşı savaşı, kendi sınırları içinde cereyan eden - Moskova tiyatrosu baskını ve Beslan rehine krizi gibi- terörist eylemlere karşı yapılan askerî operasyonları ve güvenlik politikasının alanını genişletmeyi meşrulaştırmak için kullanmıştır.⁹⁰ Çin, ise 11 Eylül sonrası Bush Doktrini'ni kaygı ile karşılamıştır. Irak Savaşı'nda ABD'nin BM ile birlikte hareket etmesi gerektiğini söylemiş uluslararası hukuka ve BM sözleşmesine aykırı olduğunu belirttiği ve Bush Doktrini'nin ön-alıcı savaş ilkesinin meşru müdafaa ve anti terörizm adına herhangi bir askerî faaliyetin meşrulaştırılmasında kullanılacağı kaygısını dile getirmiştir.⁹¹

Bush Doktrini'nin merkezinde yer alan Orta Doğu'da ise doktrin, bölgesel tepkiler almıştır.⁹² İran, Afganistan ve Irak'taki yönetimlerin düşmesi ile stratejik kazanımlar elde etmiş olsa da aynı zamanda ABD'nin hedef aldığı ülkelerin başına yerleşmiştir. Türkiye ise bölgedeki etkisini yitirmemiş ama Irak'taki rejim değişikliği ile birlikte Kürtlerin yükselişi kaygıyla karşılanmıştır. İsrail ise doktrini, birçok açıdan faydalı görmüştür. Ancak doktrin aynı zamanda ilk kez bir Amerikan başkanı tarafından Filistin devletinin kurulması ihtiyacının tanınmasını sağlamıştır.⁹³

Bush Doktrini'nin demokrasinin yaygınlaştırılması ve insani müdahale hususunda getirdikleri de yine eleştirilere maruz kalmıştır. Doktrin'de her ne kadar demokratik rejimlerin yaygınlaştırılması ve bu kapsamda tiranlar ile savaşılacağı açıkça ve sıklıkla ifade edilse de hiçbir Amerikan hükümetinin, Cezayir, Mısır, Suudi Arabistan ve Pakistan gibi ülkelerde istikrar ve Amerika'ya olan desteği, demokrasiyi onurlandırmak adına kurban etmek istemeyeceğine dair yorumlar yapılmıştır.⁹⁴ Küresel çapta teröre karşı ilan edilen savaş, gerçekten ülkelere medeniyet veya demokrasi götürmeyi mi amaçlamakta yoksa Amerika'nın küresel askerî hegemonyasını kurmaya ve başlıca petrol kaynaklarının kontrolünü sağlamaya mı yardımcı olmaktadır? ⁹⁵ ABD'nin insani müdahalesinin standartlarını eleştiren Chomsky, bu müdahalenin söylendiği gibi "insani" olmadığını bilakis Amerikan kapitalizmini güçlendirmeyi amaçladığını belirtmiştir.⁹⁶

Doktrin'in içeriğine, söylemlerine ve uygulamasına bakıldığında, Bush stratejisinin ve amaçlarının başarıya ulaşma konusunda sorunlu olduğu görülmektedir. Çünkü kullanılan araçlar ve amaçlar uyumsuzluk arz etmektedir. Önleyici savaş, hegemonya ve tek taraflılık gibi yöntemler teröristleri ve "haydut devletleri" yok etmekten çok uluslararası uyumu sarsmakta ve küresel gelişimin uluslararası gündemin dışında kalmasına neden olmaktadır.

⁸⁹ Hancock, M. Donald, Brandon Valeriano, "Western Europe", *The Bush Doctrine and The War on Terrorism: Global Responses, Global Consequences*, s. 38.

⁹⁰ Buckley, Mary, "Reactions in the Russian Federation and Security in Central Asia" Aynı yerde, s. 58.

⁹¹ Li, Rex, "North-East Asia", a.g.e., s. 75-77.

⁹² Ehteshami, Aynı yerde., s. 104.

⁹³ Aynı yerde, s. 105, ayrıca bkz. *The National Security Strategy of the United States of America*, s. 10.

⁹⁴ Jervis, *Understanding Bush Doctrine*, s. 367.

⁹⁵ Asad, Talal, "Thinking About Terrorism and Just War", *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 23, No. 1, 2010, s. 4.

⁹⁶ Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance*, Metropolitan Books, New York, 2003, s. 51-72.

Bununla beraber, teröre karşı savaş, Arap dünyasının demokratikleşme ümidinin suya düşmesine neden olmuştur.

Bush Doktrini'nin geleneksel Amerikan dış politikasında radikal bir değişiklik olup olmadığı oldukça tartışmalıdır. Sonuçlarına bakıldığı takdirde 11 Eylül olaylarının ABD dış politikasında sadece saldırganlık bağlamında bir değişikliğe yol açtığını söylemek mümkündür. Zira ABD'nin saldırılar öncesindeki dostları yine dost, düşmanları da yine düşmandır.⁹⁷ Bu anlamda var olan değişimin aşırı olmadığını söylemek mümkündür. Bush'un demokratik barış ve Amerikan temel değerlerinin inşası ve korunması amacı her zaman Amerika'nın en geleneksel konuları olmuştur.⁹⁸ Inderject Parmar'ın da ifade ettiği gibi, Bush yönetimi tarafından izlenen yeni saldırgan dış politika 11 Eylül'ün kendisi tarafından başlatılmamış, ancak 11 Eylül ile kabul edilebilir hale gelmiştir.⁹⁹ Aynı şekilde tek taraflılık tavrı da ABD dış politikasında yeni değildir. ABD'nin bu tavrı sadece Bush yönetimi ile tekrar uygulanmaya başlanmıştır. ABD'nin özgürlüğe, kendi kaderini tayine ve açık pazara dayalı uluslararası düzen arayışı Bush Doktrini ile çok az değişmiştir.¹⁰⁰

Sonuç

Sonuç olarak 11 Eylül sonrasında ABD'nin dış politikası çerçevesinde Soğuk Savaş döneminin klasikleşmiş çevreleme ve caydırma stratejileri, teröre karşı savaş hedefiyle yer değiştirmiştir. Bu değişikliğin bir parçası olarak 2002'de Bush Doktrini olarak anılan "Ulusal Güvenlik Stratejisi" isimli belge ile yeni bir strateji ilan edilmiştir. Bush Doktrini'nin merkezinde terör ile savaş dâhilinde ön-alıcı savaş stratejisi ve bu stratejinin takibinde tek taraflılık unsurları yer almıştır. 11 Eylül sonrası Bush yönetimi yeni bir strateji izlemiş olsa da kendinden önceki Amerikan hükümetlerince uygulanan dış politikadan tamamen farklı bir politika izlememiştir. Ronald Reagan yönetiminin mirasçısı şeklinde hemen hemen aynı realist ve saldırgan tavrı benimsediği söylenebilir. Bununla beraber Bush dönemine nispeten daha ılımlı ve naif görünen Bill Clinton dönemi dış politikasından da radikal bir kopuş niteliği arz etmediği söylenebilir. Örneğin Clinton döneminde Haziran 1995'te teröre karşı savaşı içeren resmî belge kabul edilmiştir. 1998'de ise Afrika elçiliğine yapılan saldırı sonrası Clinton, Bin Ladin'e ait silahların üretildiği şüphesine binaen Sudan'ın bombalanmasını onaylamıştır. Bu olay, Amerikan askerî kapasitesinin artırılmasını hedefleyen Clinton döneminde de tek taraflı ve önleyici güç kullanımının bir örneği olmuştur.¹⁰¹

Başkan Bush'un ilan ettiği doktrin ile birlikte yapmış olduğu değişiklik, 11 Eylül'den sonra, daha önce sadece bir seçenek olan önleyici ve ön-alıcı savaş stratejisini ulusal bir doktrine çevirmiş olmasıdır. Soğuk Savaş'ın sonunda ABD'nin tek süper güç olarak uluslararası sistemde kazandığı konumun güçlendirilmesi, ABD hegemonyasının daha kapsamlı bir biçimde sağlanması Bush Doktrini'nin ilanı ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. ABD'nin dış politikası güvenlik kaygıları eksenine çekilmiştir.

11 Eylül saldırıları, Bush yönetiminin tehlike algısını değiştirmiş dolayısıyla ABD dış politikasını da değiştirmiştir. ABD saldırılar sonrasında saldırgan stratejilerini artırmıştır. 11

⁹⁷ Cole, Think Again: 9/11, s. 30.

⁹⁸ Leffler, Melvyn P., "Bush's Foreign Policy", Foreign Policy, No. 144, Eylül-Ekim 2004, s. 22-24-26-28.

⁹⁹ Singh, a.g.m., s. 15.

¹⁰⁰ Leffler, a.g.m., s. 22-24-26-28.

¹⁰¹ Aynı yerde.

Eylül öncesi ABD, Çin ve Rusya gibi bir gün kendisine rakip olabilecek ülkelerin yükselişine dair kaygılara sahipken, saldırılar sonrası ABD'nin hâlihazırda saldırıya açık olduğu hissini doğurmuş ve dış politikada güç kullanma eğilimi artmıştır. Bu güç kullanma eğilimi ise ABD'nin yeni hegemonya hedefi doğrultusunda Bush Doktrini ile birlikte meşru bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Akdemir, Erhan, “11 Eylül Sonrası Amerika’nın Ortadoğu Politikası ve Düşünce Kuruluşları”, 11 Eylül Sonrası Ortadoğu, Ed. Sedat Laçiner, Arzu C. Ekinci, USAK Yayınları, Ankara, 2011.

Arıboğan, Deniz Ülke, “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Kartal’ın Kanat Sesleri: ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya, Der. Toktamış Ateş, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2004.

Asad, Talal, “Thinking About Terrorism and Just War”, Cambridge Review of International Affairs, Vol. 23, No. 1, 2010.

Başeren, Sertaç, Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletlerinde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Kocaeli, 2001.

Ben-Meir, Alon, “11 Eylül: Sonuçları ve Yeni Düzen”, 11 Eylül Sonrası Ortadoğu, Ed. Sedat Laçiner, Arzu C. Ekinci, USAK Yayınları, Ankara, 2011.

Buckley, Mary, Robert Singh, The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, Ed. Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.

Chomsky, Noam, Edward S. Herman, The Political Economy Of Human Rights I-II, Black Rose Books, Montreal, 1979.

-----, 9/11, Seven Stories Press, New York, 2002.

-----, Amerikan Müdahaleciliği, Taylan Doğan (Çev.), Barış Zelen, Aram Yayınları, İstanbul, 2003.

-----, Failed States, Henry Holt, New York, 2007.

-----, Hegemony or Survival: America’s Quest for Global Dominance, Metropolitan Books, New York, 2003.

Crockatt, Richard, After 9/11: Cultural Dimensions of American Global Power, Routledge Publishing, London, 2007.

Desai, Radhika, “September 11 and Its Aftermath: A Roundtable: License for New Barbarism”, Signs, Vol. 29, No. 2, Development Cultures: New Environments, New Realities, New Strategies Special Issue, Winter 2004.

Di Filippo, Anthony, "US Policy and the Nuclear Weapons Ambitions of the "Axis of Evil" Countries", New Political Science, Vol. 28, No. 1, 2006.

Ehteshami, Anoushiravan, “The Middle East: Between Ideology and Geo-politics”, The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, Ed. Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.

Falk, Richard, "Thinking About Terrorism", The Nation, 1986, Vol. 242, No. 25.

-----, “The New Bush Doctrine”, La Rivista Del Manifesto, Vol. 31, Eylül 2002, <http://www.larivistadelmanifesto.it/originale/31A20020911.html>, (01.02.2018).

-----, Revolutionaries and Functionaries: The Dual Face of Terrorism, Dutton, New York, 1988.

-----, Yırtıcı Küreselleşme, Ali Çaksu (Çev.), Küre Yayınları, İstanbul, 2005.

Fiala, Andrew, “Crusades, Just Wars, and the Bush Doctrine”, Peace Review: A Journal of Social Justice, Vol. 19, No. 2.

- Finlan, Alastair, "International Security", The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, Ed. Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.
- Gareau, Frederick, State Terrorism and The United States, Zed Books, London, 2004.
- George Alexander L., Western State Terrorism, Blackwell Publishers, London, 1991.
- Golub, Philip S., "Bush Yönetiminin Siyasi ve İdeolojik Kökenleri", Le Monde Diplomatique, Sayı. 12, Paris, Mart-Nisan 2003.
- Hancock, M. Donald & Brandon Valeriano, "Western Europe", The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, (Ed.) Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.
- Heisbourg, Francois, "A Work in Progress: The Bush Doctrine and Its Consequences", The Washington Quarterly, Vol. 26, No. 2, 2003.
- Helman, Gerald B., Steven R. Ratner, "Saving Failed States", Foreign Policy, No. 89, 1993.
- Herman, Edward S., The Real Terror Network, South End Press, New York, 1985.
- Hüseyin, Asaf, Ortadoğu'da Devlet ve Terör, Pınar Yayınları, İstanbul, 2001.
- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/09/20020912-1.html>, (02.02.2018).
- <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/index.htm>, (02.02.2018).
- <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, (02.02.2018).
- Jackson, Richard, Writing the War on Terrorism, Manchester University Press, Manchester, 2005.
- Jervis, Robert, "Understanding Bush Doctrine", Political Science Quarterly, Vol. 118, No. 3, Fall 2003.
- Kaplan, Robert, "The Coming Anarchy", The Atlantic Monthly, Vol. 173, No. 2, 1994.
- Khan, Borhan Uddin & Muhammad Mahbubur Rahman, "Combating Terrorism under Human Rights and Humanitarian Law Regime", Mediterranean Journal of Human Rights, Vol. 12, 2008.
- Köni, Hasan, "Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi", Stratejik Analiz Dergisi, Cilt. 4, Sayı. 38, Stratejik Analiz Yayınları, 2003.
- Leffler, Melvyn P., "Bush's Foreign Policy", Foreign Policy, September/October 2004.
- Li, Rex, "North-East Asia", The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences, Ed. Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.
- Luke, Timothy W., Gerard Toal, "The Fraying Modern Map: Failed States and Contraband Capitalism", Geopolitics, Vol. 3, No. 3, 1998.
- Odom, William E., "American Hegemony: How to Use It, How to Lose It", Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 151, No. 4, December 2007.
- Prestowitz, Clyde, Rogue Nation: American Unilateralism and the Failure of Good Intentions, New York, Basic Books, 2003.
- Richissin, Todd, "'War on Terror' Difficult to Define", The Baltimore Sun. 2 Eylül http://seattletimes.com/html/nationworld/2002023596_russanal02.html, (02.02.2018).
- Sakellarpoulos, Spyros & Panagiotis Sotiris, "American Foreign Policy as Modern Imperialism: From Armed Humanitarianism to Preemptive War", Science and Society, Vol. 72, No. 2, New York, April 2008.

- Sayyid, Bobby S., “Savaş Günleri ve İslamofobya”, Abdurrahman Babacan (Çev.), 11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi 2001–2011, Ed. Abdurrahman Babacan, Pınar Yayınları, İstanbul, 2011.
- Singel, Ryan, "FBI Tried to Cover Patriot Act Abuses With Flawed, Retroactive Subpoenas, Audit Finds". Wired, 13 Mart 2008, <http://www.wired.com/threatlevel/2008/03/fbi-tried-to-co/>, (02.02.2018).
- Singh, Robert, “The Bush Doctrine”, The Bush Doctrine and The War on Terrorism; Global Responses, Global Consequences (Ed.) Mary Buckley, Robert Singh, Routledge Publishing, London, 2006.
- Stokes Doug, America's Other War, Zed Books, London, 2005.
- Şahin, Abdullah, Beyaz Saray’ı Kuşatanlar: Yeni Muhafazakârlar, <http://abdullahsahin58.blogspot.com/2008/02/beyaz-sarayi-kuatanlar.html>, 19 Şubat 2013.
- The National Security Strategy of the United States of America, <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>, (02.02.2018).
- Transcript of President Bush’s Adress to A Joint Session of Congress on 20 September 2001, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>, (04.02.2018).
- Tremblay, Rodriue, Yeni Amerikan İmparatorluğu: Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya Üzerindeki Etki ve Sonuçları, Gürçan Günay (Çev.), Nova Yayınları, Ankara, 2007.
- Türkmen, Fusun, “ABD’nin Dış Politikası: Devamlılık ve Değişim”, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Yıl. 8 Sayı. 32, Ankara, Doğu Batı Yayınları, Mayıs-Haziran-Temmuz 2005.
- Williams, Shirley, "The Seeds of Iraq's Future Terror", The Guardian, 28 Ekim 2003. <http://www.guardian.co.uk/world/2003/oct/28/iraq.politics>, (04.02.2018).
- Zartman, William I., Collapsed States: The Disintegration and the Restoration of Legitimate Authority, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1995.